

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

Koupání - design potřeb pro rekreaci

Bakalářská práce

Autor: Nela Teodoridisová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Textilní tvorba
Vedoucí práce: doc. M.A. Mgr. Mária Fulková
Oponent práce: MgA. Alice Rathouská

Zadání bakalářské práce

Autor:	Nela Teodoridisová
Studium:	P19P0111
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Textilní tvorba
Název bakalářské práce:	Koupání - design potřeb pro rekreaci
Název bakalářské práce AJ:	Spa Activities Design

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Obsahem bakalářské práce bude designérská kolekce potřeb pro lázeňské a rekreační aktivity (plavky, osuška, taška, župan...). Návrhová část (skici, návrhy, materiálové zkoušky). Realizace: návrhy dezénů na plavky, prototypy plavek, návrhy osušek, plážových potřeb v rozsahu jedné kolekce. Spolupráce s průmyslem. Teoretická část bude pojednávat o historii rekreace.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019. ISBN 978-80-243-9103-8.

JONAS, Sylvia. *Móda v proměnách času: lexikon : značky, návrháři, oblečení*. Čestlice: Rebo, 2008. ISBN 978-80-7234-857-2.

KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-142-7.

PRĚROVSKÝ, Karel. *Československé lázně*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1957.

SONNKOVÁ, Pavlína. *Lázeňský cestovní ruch a wellnes*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2017. ISBN 978-80-7510-253-9.

Zadávací pracoviště:	Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	doc. M.A. Mgr. Mária Fulková
Oponent:	MgA. Alice Rathouská
Datum zadání závěrečné práce:	13.10.2021

Poděkování

Děkuji doc.M.A.Mgr Márii Fulkové, za pomoc při vedení bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat firmě Nord Service za ochotu při potisku plavkoviny. Paní Evě Pírové za ušití plavek a plédu. A v neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za podporu během psaní bakalářské práce i celého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Koupání – design potřeb pro rekreaci vypracoval(a) pod vedením vedoucí(ho) závěrečné práce samostatně a uvedl(a) jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Nela Teodoridisová

Anotace

TEODORIDISOVÁ, Nela. *Koupání – design potřeb pro rekreaci*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 49 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá navrhováním kolekce dezénů, které lze aplikovat na potřeby využívané při rekreaci a pobytu u vody. Do dezénů se promítá inspirace vodou a lázněmi sklobená s prací s mapou. Vybrané vzory jsou pak použité na realizaci jednodílných plavek a zavinovacího plédu.

Teoretická část bakalářské práce je následně rozdělena do tří kapitol. První kapitola pojednává o historii cestovního ruchu. Konec tohoto úseku se konkrétně zabývá cestovním ruchem na území Čech v období komunistického režimu. Následující kapitola pojednává o historii lázeňství od antických honosných lázní přes středověké lázeňny až po zakládání lázeňských měst, jak je známe dnes. Poslední část je zaměřená na vývoj střihů plaveckého úboru.

Klíčová slova: rekreace, lázeňství, lázně, plavky, design

Annotation

TEODORIDISOVÁ, Nela. *Spa Activities Design*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 49 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with designing a collection of patterns that can be applied to things used during recreation and staying by the water. The designs are inspired by water and spas combined with working with a map. The selected patterns are then used to create one-piece swimsuit and a wrap blanket. The theoretical part of the bachelor thesis is subsequently divided into three chapters. The first chapter deals with the history of tourism. The end of this section specifically deals with tourism in the Czech Republic during the communist regime. The second chapter deals with the history of spas from ancient luxurious spas through medieval baths to the founding of spa towns as we know them today. The last part is focused on the development of swimwear cuts.

Keywords: recreation, spa industry, spa, swimwear, design

Obsah

Úvod	9
1 Rekreace	10
1.1 Počátky cestovního ruchu	10
1.2 Rozmach cestování	11
1.3 Rekreace v Čechách po druhé světové válce	12
2 Lázeňství	15
2.1 Antika	15
2.2 Egypt	15
2.3 Antická Kréta a Řecko	16
2.4 Řím	17
2.5 Lazebny	19
2.6 Návrat k lázním	20
2.7 Pitné lázně	22
2.8 Šlechtické lázně	22
2.9 Zlatá doba lázeňství	23
2.10 Válečné, poválečné období	24
2.11 Současnost	25
3 Vývoj plaveckého úboru	26
3.1 Od bikin ke koupacím šatům	26
3.2 Převrat v ženském plavání	27
3.3 Éra dvojdílných plavek	30
3.4 Redukce materiálu	32
4 Autorská kolekce dezénů	37
4.1 Tvorba dezénů	37
4.2 Tisk	42

4.3	Střih	43
4.4	Realizace.....	45
	Závěr.....	47
	Bibliografie	48

Úvod

Každý se těší na léto, až si lehne někam k vodě a bude si užívat letních paprsků. V Čechách bohužel nenajdeme přímořské destinace s plážemi a dlouhými moly, avšak má množství krásných lázeňských měst s charakteristickou architekturou, dlouhými promenádami, nabízejícími různá společenská, kulturní, sportovní a rekreační vyžití. Do českých lázní přijíždí ročně miliony návštěvníků nejen tuzemských, ale i zahraničních, kteří si mohou vybírat z ohromného množství lázeňských měst situovaných téměř po celé republice nabízející nejrůznější procedury a zábaly, podle lokality umístění.

Právě lázně v kombinaci s cestovním ruchem se staly tématem mé bakalářské práce, a protože důležitou položkou, na seznamu „sbalit na dovolenou“ jsou plavky, tak právě ony jsou hlavním tématem mé bakalářské práce.

Cílem této bakalářské práce bylo vytvoření kolekce dezénů na textilie určené pro realizaci, textilních výrobků pro letní rekreaci. Součástí práce byla realizace prototypu plavek. Hlavním inspiračním zdrojem byl motiv mapy, která souvisí s hledáním toho správného místa pro odpočinek a poté již právě zmíněné lázně. Jako vhodné techniky pro tvorbu dezénů jsem vybrala akvarel v kombinaci s prvky vytvořenými ostrou digitální grafikou, vycházející z map lázeňských měst. Na základě zvolených inspiračních zdrojů jsem zvolila barevnost v odstínech modré přesahující až do bílé a fialové.

Vybrané dezény, byly následně vytištěny na plavkovinu. Z té se nechal ušít mimo zmíněných plavek i multifunkční pléd.

1 Rekrece

1.1 Počátky cestovního ruchu

Počátky cestovního ruchu pocházejí již z antického Říma. Vhodné podmínky pro cestování byly dány rozsáhlou rozlohou říše, která na víc byla velmi prosperující a opatřena důmyslnou infrastrukturou. S rozmachem cest do zahraničí došlo i na zakládání hostinců a poskytování různých služeb pro pocestné, mezi nimiž byly i služby turistického průvodce. Postupně začaly vycházet i první psaní průvodci, kteří obsahovali informace o destinaci, její geografii, kultuře i náboženství. Nejednalo se však o malé knihy vhodné do příručního zavazadla, tyto spisy čítaly i několik svazků. Nejpopulárnějším turistickým průvodcem, který nastavil jejich normy, byl deseti svazkový Pausaniasův průvodce Řeckem pocházející z 2. století n. l.

Později se však s cestovním ruchem příliš nesetkáváme. Cesty měly vytyčený jasný cíl, nejčastěji politický nebo obchodní. Cestami, které by se daly přirovnat k dnešnímu cestovnímu ruchu, byly svaté poutě, nejfrekventovanější z nich se konala mezi Římem a Jeruzalémem. V koridoru této cesty se stavěly hostince nabízející nejrůznější služby, v centrech u stezek byli k dispozici i obchodníci s nejrůznějším zbožím.

Přesto, že nedocházelo k rozvoji cestovního ruchu jako takového, docházelo k rozvoji neméně oblíbeného trávení volného času a to chalupaření. Jeho základy položila movitá šlechta, která se stěhovala ze svých rezidencí na venkovská sídla.

V renesanci lidé nabyli potřebu objevovat Evropu, poznávat nové krajiny, lidi, zvyky a kulturu. Častým důvodem odchodu ze země se staly i nejrůznější studijní cesty. Oblíbenou destinací byla díky svému renesančnímu učení Itálie.¹

Cestování však nebylo přístupné pro všechny vrstvy. Pobyty v zahraničí si mohla dovolit jen bohatá vrstva nebo jednotlivci dotovaní mecenáši. Obyčejní lidé neměli na cestování čas ani prostředky.

První globální rozmach cestování přichází v polovině 18. století, který souvisí s průmyslovou revolucí a dobou osvícenství. Ohniskem změn se stala Anglie, kde došlo

¹ NEŠPOROVÁ, Kristyna. Historie dovolené. Vroomagazine [online]. 2022, 20.8.2022, 1 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.vroomagazine.com/news/historie-dovolené>

k rychlému využití parních strojů a s tím související výstavbě železnic, díky nimž se cestování stalo dostupnějším a rychlejším. Zároveň se zde promítají i myšlenky osvícenství, došlo k rozdělení dne na pracovní a mimo pracovní dobu, což umožňovalo lidem trávit svůj čas i jinak než prací. Prvními, kdo pobírali dovolenou, byli vojáci, námořníci a učitelé. Později se k nim přidaly i úředníci a nakonec dělníci.

1.2 Rozmach cestování

Během 19. a 20. století přibývalo zájemců o cestování. Již se však nejednalo o výsadu nejvyšší třídy obyvatel. V návaznosti na tento zájem se začaly stavět hotely a restaurace, poskytující nejrůznější škálu kulturního i sportovního vyžití, které prosperovaly z přívalu turistů. Podle oblíbenosti destinací se začala řídit i výstavba železnic a na konec byl zahájen i provoz speciálních výletních vlaků.

S poptávkou rostlo i množství cestovních kanceláří, které nabízely kompletní servis. Od vyřízení cestovních dokumentů, samotnou cestu až po ubytování se stravováním a program řízeným průvodcem. Kanceláře se neomezovaly jen na Evropu, ale expandovali i do Afriky.

Na konci 19. století měl cestovní ruch díky přísunu značných finančních prostředků do státních pokladen i podporu států. Byly vydávány dotace pro zvelebení lokalit a investováno do propagace. Reklamní upoutávky na dovolenkové destinace se objevovaly v denním tisku, časopisech, v rozhlase a dokonce dokonce i ve filmu.

Vedle cizokrajných destinací se těšila popularitě i varianta letního bytu. Tento typ dovolené byl oblíbený především u městské střední třídy, která ho přebrala od šlechty. Jednalo se o pobyt na vesnici, kdy se celá rodina přestěhovala na letní měsíce do pronajaté světničky, bytu či apartmánu ve vilách. Některé rodiny se stěhovali na venkov ještě před ukončením školního roku nebo se vraceli až na konci září a nechávaly své děti docházet poslední či první měsíc školní docházky do vesnických škol. Muži často dojížděli do práce z venkova nebo jezdili za rodinou na víkend. Postupem času se v oblíbených lokalitách nedaleko velkých měst tvořili tzv. sezónní společnosti. Obliba venkovských lokalit spočívala v dostupnosti přes železnici, špatném životním prostředí ve městech, přitažlivosti romantických vesnických scenérií i snaze starat se o své zdraví a zdraví svých blízkých. Navíc se tímto způsobem utužovaly vztahy úzkého i širokého okruhu rodiny.

Ve spoustě zemí, například u nás, bylo však až do 19. století nejvíce lidí zaměstnáno v zemědělství, tudíž neměli čas na cestování a stále byli především zaměstnání obhospodařováním polností, až teprve ve 20. století začal převažovat počet lidí docházející do zaměstnání.² Ve smlouvách již měli i ustanovené právo na placenou dovolenou. Velký rozvoj volnočasových aktivit nastal po roce 1905, kdy bylo zavedeno nedělní volno. Lidé tak dostali možnost k pravidelné celodenní rekreaci. Na začátku 20. století dochází k většímu zájmu o cestování k moři i u nás.³ Mimo to byly nabízeny i turistické výšlapy pořádané klubem českých turistů.

Díky první světové válce došlo k útlumu možností i poptávek po dovolených. Po válce lidé neměli příliš finančních prostředků, proto se zaměřovali především na domácí cestovní ruch a pobyty na letním bytě. Ty byly dostupnější než exotické dovolené u moře.

Po druhé světové válce došlo opět ke stagnaci. Navíc došlo k velkému rozdílu mezi západní částí Evropy a východní. Na západě bylo možné cestovat svobodně, vyvíjel se automobilový průmysl i průmysl letecký. Oproti tomu na východě docházelo spíše ke stagnaci nežli přímo k regresi.⁴

1.3 Rekreace v Čechách po druhé světové válce

Po ukončení válečného konfliktu a nastolení komunistického režimu se začaly hledat nejvhodnější cesty pro obnovení cestovního ruchu. Pro organizování rekreačních zájezdů v lidově demokratickém režimu byla vytvořena organizace s názvem Revoluční odborové hnutí častěji používané jen ve zkratce ROH, které pořádalo odborové rekreace. Tyto zájezdy byly rozdělovány do třech typů, do tzv. základních a hlavních výběrových rekreací, kdy byli účastníci zájezdu vybíráni na základě určitých kritérií. Dalším typem byla tzv. závodní rekreace, tu si zařizovaly jednotlivé podniky pro své zaměstnance a jejich rodiny. Poslední typ byl zaměřen na děti, jednalo se o dětské

2 ŠTEMBERK, Jan. Kapitoly z dějin cestovního ruchu. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov ve spolupráci s katedrou společenských věd Vysoké školy obchodní v Praze, 2012. ISBN 978-80-7415-065-4.

3 SOKOL, Jan. Dovolena? Kde se vůbec vzala, kdo nám ji dovolil?. Aktuálně.cz [online]. 2011, 01.07.2011 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://nazory.aktualne.cz/komentare/dovolena-kde-se-vubec-vzala-kdo-nam-ji-dovolil/r~i:article:705837/>

4 ŠTEMBERK, Jan. Kapitoly z dějin cestovního ruchu. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov ve spolupráci s katedrou společenských věd Vysoké školy obchodní v Praze, 2012. ISBN 978-80-7415-065-4.

tábory nazývané pionýrské tábory a školy v přírodě. ROH pořádalo jak tuzemské, tak zahraniční dovolené. Jednalo se jak o rekreaci u vody, tak na horách, pobyty v lázních či výměnné pobyty. Zájezdy byly pořádány celoročně. V době největšího rozmachu v 80. letech ROH zajistilo rekreační pobyt pro více jak 2,5 milionu lidí.

Hned na začátku svého působení organizace zprostředkovala rekreaci zraněným civilistům a vojákům, obětem okupace a lidem jinak zasaženým druhou světovou válkou. Účastníci pobytu byli vybíráni na základě zdravotní zprávy. V této době měla organizace ROH k dispozici 14 pronajatých ubytoven pro 4417 osob, postupem času se počet ubytoven zvýšil o některé komplexy získané znárodněním. První zájezdy byly velmi skromné, později byli rekreanti ubytováni ve vybavených hotelech se sportovně rekreačním zařízením. Zlepšovalo se i stravování, postupně se zaváděla 3 velká jídla denně a na konec si rekreanti měli možnost vybrat z několika alternativ.

První rekreace za odměnu pro pracující a jejich rodiny byl uspořádán v únoru roku 1946 ve Špindlerově Mlýně. Zájezdy byly dávány jubilejním zaměstnancům a významným pracovníkům za odměnu. Teprve poté co nebyly naplněny kapacity, byly zájezdy nabídnuty zaměstnancům, kteří neprošli kvótami, ti platili tzv. ceny lidové rekreace. Vhodní kandidáti byli vybíráni závodní radou společně se závodní skupinou ROH podle daných směrnic. Součástí zájezdu byl i zajištěný program jednalo se o turistické, sportovní i kulturní akce, které v sobě často nesly ideologickou výchovu. Rekreanti byli vedeni ke kolektivnímu socialistickému životu, který byl podněcován společnými aktivitami, přednáškami či besedami. Program měli nestarosti tzv. kulturní referenti. Osobní zájmy jednotlivce byly až druhořadé.

Postupně se nabídka akcí, které šlo díky ROH navštívit, zvyšovala například o zájezdy do lázní, zahraničních destinací nejčastěji jiných socialistických zemí anebo o víkendové výlety do okolí Prahy, Ostravy či Brna. Organizace těchto výletů však nebyla příliš propracována. Proto kvůli nezájmu brzy skončily.

Během 60. let nastala velká poptávka po placených zájezdech. Na základě, této poptávky se rozšířila síť ubikací, které nepatřili žádné státní organizaci. Také se rozmohl trend motelů a autokempů spojený s přibývajícím počtem domácností vlastních automobil. Tento fakt, dohromady se zkrácením pracovního týdne na pět dní, ovlivnil trend v cestování. Lidé začali preferovat krátkodobé, za to častější cestování.

Vedle ROH fungovaly i další organizace zabezpečující volnočasové aktivity, například Čedok, nejstarší cestovní kancelář u nás, zajišťující cesty do zahraničí. Nejčastějšími zájezdy byly cesty do socialistických zemí, v nichž byl domluven bezvízový styk, tedy do Maďarska, Jugoslávie, Bulharska, Německé demokratické republiky, Rumunska, Sovětského svazu a do Polska. Dalšími organizacemi byly Turista a Rekrea zaměřené na domácí cestovní ruch, anebo Cestovní kancelář mládeže, Sportturist zaměřující se na rekreaci spojenou se sportem a tělovýchovou. Dále také Automotoklub, který se později přejmenoval na Autoturist, který zajišťoval dovolené pro automobilové a motoristické nadšence, Balnea, kancelář zajišťující zájezdy pro ty, kteří dávali přednost před aktivní dovolenou relaxaci v léčivých pramenech a korzování po krásných lázeňských městech. Na Slovensku pak působily organizace jako Tatratoours, Slovakoturist, Slovakoterma.⁵

Po roce 1989 byly odborové rekreace zrušeny. Cestování se po uvolnění hranic stalo jednodušším a zároveň mnohem více individuální. Postupem času se spektrum možností, kam a jak cestovat rozšířilo do takové měřítka, že dnes už si již můžeme vybrat z nepřehledného množství cest na jakýkoliv kontinent, s programem vytvořeným přesně nám na míru. Cestování se stalo masovou a dostupnou záležitostí.

⁵ ŠTEMBERK, Jan. Kapitoly z dějin cestovního ruchu. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov ve spolupráci s katedrou společenských věd Vysoké školy obchodní v Praze, 2012. ISBN 978-80-7415-065-4.

2 Lázeňství

2.1 Antika

Počátek lázeňství je datován do Antiky. První známky o lázních pochází ze 4. tisíciletí př. n. l., konkrétně šlo o bazénky sloužící k relaxaci, které vznikaly u velkých řek. ⁶Nejstarší dochované pozůstatky van sloužících k lázeňským účelům pochází z 3. tisíciletí př. n. l. Tyto pozůstatky se našly ve městě Marii (území dnešní Sýrie), nedaleko dnešního Damašku.

Ve městě Mehodžodáro u povodí Indu a ve městě Harappa v Panžábu u řeky Rakvi, byly objeveny nálezy zvláštních místností a staveb sloužících k hygienickým potřebám, které pochází z 3. tisíciletí př. n. l. Ze stejného období pocházejí i nálezy z Mezopotámie, jedná se o zbytky koupelen a toaletních potřeb v bohatších domech a palácích ⁷

2.2 Egypt

V Egyptě používali bazény jen v chrámech pro rituální očistu. Pro hygienickou očistu se chodili lidé koupat do Nilu. Pokud se chtěli omýt doma, používali hliněné nebo kovové konvice. V některých případech měli pro umývání různých částí těla speciální nádobu na vodu. Z Egypta pocházejí první zmínky o první sprše, jeden člověk lil přes koš nebo síto vodu a druhý se pod ním umýval. Použitou vodu zachytávali do mís a využívali ji k napájení dobytka či k zalévání.

Teprve z roku 1960 př. n. l. pochází známky o koupelnách, a to jen v paláci faraona a v domech které k tomuto komplexu patřily.

⁶ Historie lázeňství. *Jedeme do lázní* [online]. Karlovy Vary: Sdružení lázeňských míst ČR, 2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://jedemedolazni.cz/dovolena-v-lazenskych-mistech/historie-lazenstvi.html#:~:text=L%C3%A1ze%C5%88stv%C3%AD%20m%C3%A1%20na%20%C3%BAzem%C3%AD%20dne%C5%A1n%C3%ADho,pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20stalet%C3%AD%20vznikala%20%C3%A1ze%C5%88sk%C3%A1%20m%C4%9Bsta.>

⁷ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

V době vlády Ptolemaiovců se začaly i v Egyptě stavět lázně, a to podle řeckého vzoru, což znamená, že voda byla ohřívána.⁸ Lázně byly určeny jak k relaxaci a hygieně panovníka a jeho nejbližších, tak je měly k dispozici i dělníci, kteří pracovali na stavbách zadaných vládce.⁹ Víme, že tento národ již znal hydroterapii, kterou od nich přebrali Řekové.¹⁰

2.3 Antická Kréta a Řecko

V nejstarší době Mínojsko-Krétské s největší pravděpodobností ještě lázně neznali. Za to měli vybavené koupelny s terakotovu vanou, opatřenou výtokovým otvorem. Vany bývaly zdobeny motivy chobotnic, delfínů či býků. Vodovodní potrubí však ještě neznali, vodu proto do van nalívali manuálně.

V pozdější době již byly koupelny běžnou součástí obydlí. K hygienickým potřebám používali různé hliněné, kovové či kamenné nádoby, na ruce, obličej a vlasy, které byly umístěné na zdobených sloupcích zvané *luter*. Nohy si pak umývali několikrát denně v mělkých plochých nádobách, které měly umístěné hned za vchodovými dveřmi. Obyvatelé také měli možnost využít k hygieně veřejné lázně.

V areálu lázní, byly umístěny i jiné budovy určené ke kultivaci těla i rozumu, např.: knihovny, cvičiště, gymnázium a učebny. Samotné lázně byly vybaveny mramorovými či kamennými žlaby, kterými protékala čerstvá voda a bazénky pod širým nebem, které sloužily k namáčení. Návštěvníci mohli ke koupání využít také vany, ve kterých se mohli sprchovat či polévat vodou. Voda byla čerpána z pramene nebo nádrží.¹¹

⁸ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

⁹ Historie lázeňství. *Jedeme do lázní* [online]. Karlovy Vary: Sdružení lázeňských míst ČR, 2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://jedemedolazni.cz/dovolena-v-lazenskych-mistech/historie-lazenstvi.html#:~:text=L%C3%A1ze%C5%88stv%C3%AD%20m%C3%A1%20na%20%C3%BAzem%C3%AD%20dne%C5%A1n%C3%ADho,pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20stalet%C3%AD%20vznikala%20%C3%A1ze%C5%88sk%C3%A1%20m%C4%9Bsta>.

¹⁰ BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006, 164 s. : il. (převážně barev.), mapy, portréty, faksim. ; 21 x 22 cm. ISBN 80-85321-43-2.

¹¹ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

U pramenů termálních a minerálních stavěli Řekové léčebné okrsky se svatyněmi, ve kterých uctívali bohy lékařství. Největší oblibě se těšil kult Asképie. Nejstarší lázně se nachází v Epidauru, pochází z 5. stol. př. n. l. Léčba probíhala tím způsobem, že se nemocný napil z pramene (do kterého byla s velkou pravděpodobností přidávána sedativa), lehl si do tmavé místnosti na kůži zvířete, které bylo před rituálem obětováno, a čekal na sen, ve kterém se mu měl zjevit bůh a sdělit mu, jak daný problém léčit. Aby byl celý prožitek ještě více umocněn, tak kněží představující boha osahával postiženou část těla nebo z něj nemoc olízl posvátný had. Podle snů byly problémy následně léčeny. Léčilo se za pomoci koupelí, speciálních diet, cvičení, masáží, pouštění žilou, léků, bylin či přikládáním baněk.

Při chrámech vznikaly lékařské školy. Ty nejznámější se nacházely v Kóu, ve které působil proslulý lékař Hippokrátes. Podle jeho učení se léčilo až do 18. století. Jeho filosofie zdraví vychází z rovnováhy 4 tekutin (moč, krev, černá a žlutá žluč).¹²

Po Peloponéských válkách v 5. stol. př. n. l. se staly velmi oblíbenými teplé koupele s potními místnostmi. Po absolvování procedur měli zákazníci možnost nechat se namasírovat vonnými oleji. Lázně byly veřejnosti přístupné, avšak byly k dispozici i pro soukromé akce představitelů obce nebo vládců. V případě pronajmutí k soukromým účelům byl personál nahrazen mladými otrokyněmi nebo otroky, záleželo na požadavcích společnosti.¹³

Řekové jsou také považováni za zakladatele balneoterapie, tedy vodoléčby.

2.4 Řím

Termy byly převzaty z řecké, egyptské a perské kultury. Nejprve se vyskytovaly koupelny, teprve od 3. stol. př. n. l. začali Římané stavět u termálních pramenů lázně. Původně stavěli veřejné lázně, které byly velmi jednoduché a prostě zařízené. Záhy je začali zdobit freskami, sochami a štukováním. Brzy se lázně staly natolik oblíbenou záležitostí, že si bohatí občané stavěli soukromé termy.

¹² BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006, 164 s. : il. (převážně barev.), mapy, portréty, faksim. ; 21 x 22 cm. ISBN 80-85321-43-2.

¹³ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

První nádherně zdobené komplexy pochází z 1. stol. př. n. l. jedná se o thermy Marcuse Agrippa na Martově poli v Římě. Nejlépe dochovanými lázněmi, které se řadí ke komplexům staršího typu, jsou Stabijské lázně z 2. stol. př. n. l. v Pompejích, které se díky výbuchu sopky dokonale zakonzervovaly. Zásluhou sopečného výbuchu tak máme představu, jak takové lázně vypadaly.

Lázeňské komplexy byly rozdělené na jižní část pro muže a severní pro ženy, části byly odděleny technickým zázemím, odkud byla rozváděna pára a horká voda do obou částí. Přesto, že byly oficiálně rozděleny, tak se tento řád často nedodržel a v termech kvetla prostituce. Byla zde umístěna sportoviště, na různou teplotu vytápěné místnosti, bazénky se studenou i teplou vodou a v neposlední řadě potní místnosti.

V pozdějších římských termech byly navíc i místnosti pro masáže, odpočívárny, různé společenské místnosti jako knihovny, čítárny, přednáškové sály, divadla, tělocvičny, hřiště, kolonády s obchody nebo parky se sochami. Součástí lázeňského pobytu byly i různé procedury jako bahenní zábaly, pobyt v jeskyni se sirnatými výpary, lékařská péče, sportovní aktivity, jídlo a v neposlední řadě erotické hrátky.

Termy byly přístupné všem, a to za velmi malý poplatek (v 1. stol. n. l. stál vstup do lázní stejně jako krajíček chleba nebo číše vína, někdy i méně), protože si úředníci chtěli naklonit chudší populaci měst, především před volbami. Ženy nejspíš platili dvakrát více než muži. Bazény byly natolik velké, že se v nich mohlo koupat i několik tisíc návštěvníků najednou.¹⁴

Římské Thermy měly asi největší vliv na vývoj lázeňství a podobu lázní vůbec, díky římské kolonizaci se rozšířili po celé Evropě například do Maďarska, Rakouska, Německa, Švýcarska, Francie, Belgie, Španělska a Británie. Na některých místech zůstaly lázně dodnes např.: Baden Baden, Cáchy, Baden u Vídně, Vichy anebo Baden u Curychu. Jinde pomalu zchátraly a zanikly.¹⁵ Lázeňská kultura přetrvala v arabské

¹⁴ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

¹⁵ BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006, 164 s. : il. (převážně barev.), mapy, portréty, faksim. ; 21 x 22 cm. ISBN 80-85321-43-2.

a turecké části, odkud se během křížáckých válek dostává zpět do Evropy. Později se v okolí pramenů na místo honosných termů začaly zakládat kláštery.¹⁶

2.5 Lazebnny

Ve středověku dochází k úpadku lázeňství. Lidé neměli koupelny v domech, ale jako veřejné umývárny sloužily nově otvírané lazebnny. První zmínky o lazebnách v Čechách pochází ze 13. století z Brna, následovala Kutná Hora a Praha. Ty byly zřizovány v přízemí měšťanských domů. Skládala se ze dvou až tří místností. Z předsíně, sloužící jako šatna, vyhráté místnosti s velkými dřevěnými vanami s vlažnou vodou. V rohu místnosti stála kamna, na kterých se ohřívala v železném kotli voda nebo se do studené vody vhazovalo horké železo či kameny, které měly vodu ohřát. V lazebně bývala i malá místnost, ze které se přitápělo do kamen, a připravovaly se pokrmy pro hosty.

V některých českých městech byla pro řemeslníky návštěva lazeben povinná, dokonce měli předepsáno, jak často je museli navštěvovat (krejčí jednou za dva týdny, hrnčíři jednou za čtyři týdny, provazníci jednou za osm týdnů). Koupel byla součástí mzdy. Řemeslníci navštěvovali lazebnny střídmější, sloužící jen k omytí těla.

Honosnější lazebnické domy se nacházely ve větších městech. Zákazníci měli k dispozici služebnictvo a byly jim nabízeny i možnosti nechat se oholit, ostříhat si vlasy či nehty, mohli si také nechat provést menší chirurgický zákrok, nechat si pustit žilou, podstoupit léčbu pijavicemi, baňkování nebo si nechat vytrhnout bolavý zub.¹⁷

Tyto lazebnny mívaly i potní lázně, ty jsou na našem území zaznamenány i v 10. století, kdy Slované k těmto účelům používali malé pečlivě utěsněné dřevěné chýše. Uprostřed místnosti se nacházelo ohniště, které rozpálili a následně zchladili studenou vodou.¹⁸

¹⁶ ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos Books, 2014. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-73-5.

¹⁷ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

¹⁸ BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006, 164 s. : il. (převážně barev.), mapy, portréty, faksim. ; 21 x 22 cm. ISBN 80-85321-43-2.

V potních lázních zákazníci seděli na dřevěných lavicích a nechali se šlehat chvostím nebo pruty, přede dveřmi mívali vědro se studenou vodou, které sloužilo ke zchlazení.

Ve vedlejší místnosti byly vany, stejně jako v případě obyčejnějších lazeben. V těchto lazebnách však místnost sloužila spíše k odpočinku, zábavě a erotickým hrátkám. Myli se v předsíni, ještě před zahájením procedur. Do lázni si zákazníci zvali své přátele, aby se pobavili a projednali všemožné záležitosti. Lazebnice jen v košílkách nosili jídlo a pití, které hosté jedli přímo ve vanách, dolévaly vodu a staraly se o zábavu. Někdy zábavu doprovázela i živá hudba. Lazebnické domy sloužily ženám i mužům, vždy byly vytyčené dny, ve kterých bylo otevřeno pro muže a kdy pro ženy.

V renesanci nad lázně věšeli baldachýny, aby zpomalili stydnutí vody nebo jimi zakrývali vanu ve chvíli, kdy se k hostovi v lázni připojila lazebnice. Dochovaly se zmínky i o dřevěných houpacích vanách zavěšených na řetězech ze stropu dolů. V 15. a 16. století se začaly objevovat i vany pro dva. Ty však nebyly určeny pro lazebnici a klienta, ale pro páry přicházející si užít společnou relaxaci.

Lázně nebyly vyhráté celý den, ve chvíli, kdy byla lazebna uchystána k návštěvě, vyšli lazebníci do ulic a snažili se nalákat zájemce. Ovšem bylo taktéž možné objednat si lázeň na určitý čas.

Největším problémem byla donáška vody, tu museli nanosit z veřejných kašen či studen, nebo vozit od řeky v sudech.

Lazebny fungovaly pod patronátem církve i přesto, že byla známá jejich necudnost, avšak církve si uvědomovala její nezbytnost ať už z finančních tak i hygienických důvodů.¹⁹

2.6 Návrat k lázním

Ve 14. až 15. století se v Evropě zřizovaly lázně, které byly určeny pouze pro bohaté klienty. Chudší vrstva se mohla chodit zdarma koupat do venkovních bazénů. Podmínkou pro návštěvu byl jen dobrý zdravotní stav návštěvníka. Ubytování v těchto rezortech bylo velmi nákladné, proto se mnoho chudých návštěvníků uchylovalo

¹⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

k noční koupeli, bohužel se stávalo, že v noci usnuli a utopili se. Movitějším návštěvníkům se dostávalo mimo lázeňských služeb i těch léčebných. Jednalo se jak o koupele, tak o pitné kúry (často museli vypít i více jak 10 litrů vody za den.)

Velmi oblíbenými byly lázně v jižním Německu, Švýcarsku a ve Francii. Ty byly považovány za velmi luxusní záležitost. Jednalo se o nejpřepychovější lázně s nejuvolněnějšími mravy. Na správné chování se snažili provozovatelé dohlížet, pokud návštěvník lázní porušil kázeňské předpisy, byl postaven před lazebnický soud. Trestem pak bylo uvalení pokuty, která však nebyla příliš vysoká anebo dostali kopístem přes hýždě. Neveliké tresty tak nezastavili nestoudné chování.²⁰

Z 15. století se dochoval popis oblíbených lázní ve Švýcarském Badenu. Jednalo se o dvůr situovaný ještě před městem, okolo kterého byly umístěny hostince, ve kterých byli návštěvníci ubytováni. V každém hostinci byla umístěna lázeň pro potřebu hostů. Ženy a muži byli rozděleni zástěnou s otvory, skrze kterou se mohli navzájem dotýkat nebo si podávat jídlo a nápoje. Koupali se nazí nebo nosili krátké spodky, nádra měli ženy i muži odkrytá, v bazénech pod širým nebem, nosili na hlavách omotané šátky nebo čepice pletené z lýčí. Nad bazény bývaly umístěné galerie, které návštěvníci využívali k přechodu z jednotlivých lázní, nebo ke společné konverzaci. Pro pobavení hostů se pořádaly slavnosti, které někdy trvaly i celý den.²¹

Doba strávená ve vodě byla většinou předepsána od lékaře, jednalo se až o několik set hodin. Původně byla procedura doporučována na lačno, avšak délka procedury byla natolik dlouhá, že stravování během lázně bylo nezbytné, proto na hladině pluly stoly, na kterých bylo servírováno jídlo, které návštěvníci konzumovali během koupele. Prázdné stoly pak využívali k hraní her.

Do koupelí se přidávaly různé vonné a minerální přísady. V některých bazénech byla i ohřívána voda. Ze začátku vodu v nádržích nevyměňovali, avšak brzy pochopili,

²⁰ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

²¹ BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006, 164 s. : il. (převážně barev.), mapy, portréty, faksim. ; 21 x 22 cm. ISBN 80-85321-43-2.

že výměna bude nutná. V zařízeních, kde se vstup do lázně platil, byly poplatky v první den po výměně vody vyšší.²²

2.7 Pitné lázně

V 16. století se přes vodní lázně začaly šířit infekční choroby jako syfilis a také různá kožní onemocnění. Z tohoto důvodu začalo docházet k zavírání lazeben a lidé začali dávat přednost pitným procedurám. Mytí se přeneslo do domovů. Lidé se umývali v kádích či dřevěných vanách. Místa proslulá koupelemi začala upadat, jako třeba Baden a Wiesbaden, lázeňskými centry se začínala stávat místa s vývěry kyselek a minerálních vod například Spa, Vichy nebo u nás Karlovy Vary. Karlovy Vary se staly jedněmi z prvních, kde se díky lékaři Václavu Payerovi z Lokte tato nová léčba objevila. Pitnou léčbu poprvé doporučil v roce 1552 ve své publikaci. Pitné procedury občas vedly až do extrémů, v polovině 18. století se muselo denně vypít 50 až 70 koflíků léčivé vody. Pro zaznamenávání vypitých koflíků sloužilo počítadlo tzv. Brunnenuhr. Jednalo se o zdobený, kruhový, ciferník s ručičkou, který měl po stranách vyrytá čísla, evidující počet vypitých koflíků. V prvních letech byla voda hostům donášena do pokojů, kde klienti vodu pily a u toho chodili po pokoji. Později byl více podporován pohyb a potřeba vypít vodu co nejčerstvější, proto návštěvníci začali docházet přímo k pramenům. Jak pitná léčba, tak léčba lázní, byla řízena pyramidálním způsobem, množství vypité vody nebo doba strávená v lázni se každým dnem prodlužovala a poté zase zmenšovala.²³

2.8 Šlechtické lázně

Od poloviny 17. století a v 18. století začínali lázně zakládat i šlechtici. Později i bohatší vrstva, která z nich na několik měsíců v roce dělala letní honosná a přepychová sídla, kam zvali své přátele, různé učence a umělce. Lázně se tak staly spíše centrem kulturním nežli centrem péče o zdraví.

²² VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

²³ ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos Books, 2014. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-73-5.

Nejvýznamnějšími lázněmi tohoto druhu se stal Kuks vybudované hrabětem Antonínem Šporkem nebo Jánské Lázně vybudované Janem Adolfem Schwarzenbergem.²⁴

2.9 Zlatá doba lázeňství

V 18. století začal být pobyt v lázních společenskou nutností.²⁵ Díky tomu nastává od 18. do 20. století rozkvět tohoto druhu rekreace. Hosté nejezdili jen za procedurami a léčbou, ale především za kulturním vyžitím. Pobyt v lázních se stal známkou příslušnosti do vyšší společenské vrstvy. Navštěvovali je klienti z řad aristokracie, vysocí státní úředníci, později bohatší obchodníci, bankéři, umělci nebo průmyslníci.²⁶ Až na konci 19. století se postupně otevírali i nižším vrstvám. Hlavním důvodem byla dostupnost lázeňských měst po železnicích.²⁷ Z počátku se koupele připravovaly v soukromých domech, později se díky velkému zájmu začaly stavět lázeňské domy.²⁸

V 19. století docházelo k rozvoji lékařství a balneologie, léčebné postupy se postupně modernizovaly. Tyto obory byly dokonce vyučovány na univerzitě. Na základě studií Vincence Priessnitze, který se vodoléčbou zabýval, byl založen vodoléčebný ústav Lázně Jeseník. Tento ústav i s jeho metodami jsou využívány dodnes.²⁹

²⁴ ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos Books, 2014. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-73-5.

²⁵ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

²⁶ ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos Books, 2014. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-73-5.

²⁷ Historie lázeňství v českých zemích. *Láznětour.cz* [online]. LázněTour.cz, 2017 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.laznetour.cz/zajimavosti/15-historie-lazenstvi-v-ceskych-zemich/>

²⁸ Historie lázeňství v českých zemích. *Láznětour.cz* [online]. LázněTour.cz, 2017 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.laznetour.cz/zajimavosti/15-historie-lazenstvi-v-ceskych-zemich/>

²⁹ Historie lázeňství. Jedeme do lázní [online]. Karlovy Vary: Sdružení lázeňských míst ČR, 2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://jedemedolazni.cz/dovolena-v-lazenskych-mistech/historie-lazenstvi.html#:~:text=L%C3%A1ze%C5%88stv%C3%AD%20m%C3%A1%20na%20C3%BAzem%C3%AD%20dne%C5%A1n%C3%ADho,pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20stalet%C3%AD%20vznikala%20l%C3%A1ze%C5%88sk%C3%A1%20m%C4%9Bsta.>

Díky přísunu klientů docházelo k rozvoji lázeňských měst, postupem času se začínaly přistavovat velké lázeňské komplexy a lázeňské vily, které sloužily k ubytování lázeňských hostů. Ke zpříjemnění pobytu budovaly kolonády s obchůdky a kavárnami, pitné haly a kryté promenády pro procházky během pití léčivých vod a konverzacím. Konverzační domy a kursaaly s knihovnou, kavárnami, prostory pro odpolední dýchánky a velkými sálem pro různá setkání a bály. Protože se doporučovalo vedle pitných a koupacích procedur i pěstování sportu, stavěla se také hřiště a sportoviště například na golf, tenis, kriket, kuželky, střelnice, šermířské salóny a jezdecké školy. Oblíbená byla i divadla, zprvu se hrála pod širým nebem ve šlechtických domech nebo v letohrádcích, později se však začala stavět i klasická zděná divadla.

Lázeňská architektura vycházela zprvu z francouzské dvorské architektury později z klasicismu a historizujících slohů. Architekti se snažili navodit pocit iluzivního světa. Okolí lázní se upravovalo podle vzoru anglických zahrad. V okolních lesích se tvořily různé stezky, vytvářely se průhledy a pohledy do okolí. Stavěly se různé dominanty, jako jsou rozhledny, altánky, kapličky, sochy, vztyčovaly se křížky a zasazovaly se do krajiny pamětní desky. U cest se otevíraly restaurace a kavárny. Lázeňská města se časem stala luxusními rezorty.

2.10 Válečné, poválečné období

Rozvoj lázeňských měst zastavil až začátek první světové války. Mezi válkami nebyl příliš velký příval klientů, ale i přesto dokázaly některé lázně prosperovat a rozvíjet se, například Luhačovice, Mariánské Lázně nebo lázně Poděbrady.³⁰ Poté však dochází k dalšímu válečnému konfliktu, během kterého byla většina komplexů zabrána Němci a využívána jako lazarety či zotavovny pro raněné vojáky.

Po konci války dochází ke znárodnění těchto objektů. Nabízené procedury se přestaly rozvíjet a jejich kvalita klesla. Prostředí lázeňských měst nebylo udržováno, a i na tomto poli nedocházelo k modernizaci. Místo rekonstrukce krásných lázeňských staveb, byly stavěny nové, velké, drahé hotely přirovnávány k výkladním skříním.

³⁰ ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos Books, 2014. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-73-5.

Stát spoléhal na to, že vzhledem k tomu, že pacienti mají léčebný pobyt v lázních zdarma, nebudou si na nabízené služby stěžovat.³¹

2.11 Současnost

Po roce 1989 docházelo k privatizaci. Lázeňské domy se začaly zachraňovat a rekonstruovat do původní podoby. Bohužel ne všude se obnova lázní povedla, v některých městech tradice lázeňství zanikla. Na některých místech začaly komplexy sloužit k jiným účelům, například jako rehabilitační centra, léčebné areály nebo čistě jen k rekreaci bez dalších lázeňských procedur.³²

V dnešní době je pobyt v lázních dostupný pro všechny zájemce. Nejčastěji je navštěvují lidé, kterým pomáhají s rekonvalescencí po úrazu či onemocnění. Ale vyhledávají je i lidé, kteří touží po odpočinku a relaxaci.³³ Klienti si momentálně na území Čech mohou vybrat z 36 lázeňských míst s různým zaměřením.³⁴

³¹ Historie lázeňství v českých zemích. *Láznětour.cz* [online]. LázněTour.cz, 2017 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.laznetour.cz/zajimavosti/15-historie-lazenstvi-v-ceskych-zemich/>

³² ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos Books, 2014. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-73-5.

³³ Historie lázeňství v českých zemích. *Láznětour.cz* [online]. LázněTour.cz, 2017 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.laznetour.cz/zajimavosti/15-historie-lazenstvi-v-ceskych-zemich/>

³⁴ Historie lázeňství. *Jedeme do lázní* [online]. Karlovy Vary: Sdružení lázeňských míst ČR, 2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://jedemedolazni.cz/dovolena-v-lazenskych-mistech/historie-lazenstvi.html#:~:text=L%C3%A1ze%C5%88stv%C3%AD%20m%C3%A1%20na%20%C3%BAzem%C3%AD%20odne%C5%A1n%C3%ADho,pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20stalet%C3%AD%20vznikala%20%C3%A1ze%C5%88sk%C3%A1%20m%C4%9Bsta.>

3 Vývoj plaveckého úboru

3.1 Od bikin ke koupacím šatům

První ženské plavky se nosily již v antickém Řecku, s největší pravděpodobností je oblékaly při atletických disciplínách. Podobu antických dvojdielných plavek můžeme vidět na dochovaných freskách v Pompejích.³⁵ Ženy nosily subligaru, která měla přibližnou podobu dnešních bikin, muži i ženy si vážali textilii ve tvaru trojúhelníku protaženou mezi nohama a na bocích svázanou šňůrkami. Na zakrývání poprsí nosily strophie což byl pruh textilie, jimž byla obmotána ňadra. Tento druh spodního prádla nebyl nošen jen do veřejných lázní, ale taktéž při sportu.

V mnoha kulturách byly nošeny různé bederní roušky zakrývající sed, například Etruskové, již znali přiléhavé plavkové slipy bez nohaviček. Jiné národy upřednostňovaly nahotu, například Keltové.³⁶

Po nástupu křesťanství se ženy začaly zahalovat do dlouhých koupacích košilí s dlouhými rukávy, tato podoba koupacího oděvu vydržela dlouhá staletí. Teprve v 18. století chtěly ženy kvůli svému zdraví vykonávat různé rekreační aktivity, a to i ve vodě, avšak tam nebyl pohyb pro ženy společensky přijatelný. Střih koupacích šatů tohoto období se alespoň vzdáleně snažil vyjít ženám vstříc a střih se více přizpůsoboval ženské siluetě. Avšak stále si musely zachovávat svou cudnost. Úbor se skládal z košilových šatů, často přes pas přepásaných opaskem, aby alespoň zvýraznily pas, kalhotek a punčoch. Oděv se šil z bavlněné nebo vlněné textilie, která po namočení velmi ztěžkla, a vodní aktivity se staly pro dotyčnou v podstatě nemožné. Nebylo výjimkou, že se ženy díky tíze svého oděvu utopily.

Na konci 19. století ženy začaly nosit jednodílný oděv s dlouhými nohavicemi, na kterém nosily sukni, aby odvedly pozornost od své postavy. Koupací úbory se šily z látek tmavé barvy, aby nebylo tak zjevné, že je oděv mokrý. Pomalu začaly být pro

³⁵ Historie plavek – jak ubývalo a přibývalo materiálu?. *Ekapo* [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://ekapo.cz/magazin/historie-plavek-jak-ubyvalo-a-pribyvalo-materialu#:~:text=Zrozen%C3%AD%20plavek%20jako%20sv%C3%A9bytn%C3%A9ho%20typu,ker%C3%BDch%20plavkyn%C4%9B%20p%C5%99i%C5%A1ly%20o%20%C5%BEivot.>

³⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jarmila. UNIVERZITA KARLOVA. *Vývoj odívání v pravěku a starověku*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2022, 621 stran : ilustrace ; 21 x 30 cm. ISBN 978-80-246-4563-6.

ženy vodní aktivity společensky přijatelné, díky tomu mohly být nohavice zkráceny jen na takovou délku, aby nebylo vidět pod sukni. Pro šití plavek se začaly využívat pletené materiály, které byly lehčí.³⁷

Obr. 1: Plavecký úbor z konce 19. Století (insider.com)

3.2 Přebírat v ženském plavání

Na počátku 20. století čím dál tím více žen protestovalo proti těžkému koupacímu oděvu. Chtěly si stejně jako muži užívat vodních aktivit, chtěly nosit jejich funkční, pohodlné a bezpečné plavky. K vyhovění jejich požadavků pomohl fakt, že se plavání stalo oficiálním sportem na Olympijských hrách. Začínaly se objevovat plavky bez rukávů s odkrytými rameny a s nohavicemi jen do půl stehen.

Firma Jatzén v roce 1910 začala vyrábět plavky z vlny, primárně určené pro veslařské oddíly, jejich obliba však natolik vzrostla, že se staly dostupnými i pro širokou veřejnost.³⁸ O několik let později firma uvedla na trh přelomové plavky se znakem dívky ve skoku oblečené v červených plavkách. Od té doby Jatzén oblékal jak olympijské plavce, tak hvězdy filmového průmyslu. Nevýhoda pletených plavek tkvěla v tom, že když se pletenina namočila, tak se deformovala a plavky se prověsily. S tím se však výrobci plavek nechtěli smířit, a proto začali vyvíjet nové druhy materiálu. Experimentovali s různými druhy elastických a pogumovaných nití s nitěmi

³⁷ Historie dámských plavek. *Vlasta* [online]. 2022, 9. 8. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.vlasta.cz/clanek/historie-damskych-plavek-20220728.html>

³⁸ Historie dámských plavek. *Vlasta* [online]. 2022, 9. 8. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.vlasta.cz/clanek/historie-damskych-plavek-20220728.html>

z latexu či gumy a došli tak k průlomovému materiálu, který měl voděodolné vlastnosti, byl pružný a bylo možné ho barvit a potisknout.³⁹ Ve 30. letech se tak začaly objevovat plavky z latexu a jiných syntetických materiálů jako je například umělé hedvábí.⁴⁰

Obr.2: Reklamní leták značky Jantzen (*Kniha - Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*)

Jednou z průkopnic moderních plavek byla australské plavkyně Annette Kellermanová, která se se svými doma ušitými jednodílnými plavkami dostala na titulní stránku časopisu. Za svůj očividný protest proti nošení koupacího oděvu a tenkrát porušení norem byla i zatčena. To ji ale neodradilo, a nadále plavala ve svých jednodílných plavkách, aby upozornila na potřebu bezpečného přiléhavého plaveckého úboru. Dokonce se s nimi dostala do několika němých filmů.⁴¹ Herečky stříbrného plátna měly na vývoj plaveckých úborů velký vliv. Film se totiž stal důležitou součástí v propagaci dámské módy.

³⁹ Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

⁴⁰ THROUGH THE DECADES. JANTZEN [online]. United States: JANTZEN [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://jantzen.com/pages/through-the-decades>

⁴¹ Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

Ve 20. letech se již pletené, ručně či strojově dělané, plavky rozšířily, setkat se však můžeme i s plavkami bavlněnými nebo krepovými. Tentokrát již odhalovaly ruce a nohy. Ve spodní části bývaly zdvojené v podobě těsné krátké sukýnky, ve vrchní části neměly vsazenou podprsenku. Vyhledávaným dezénem se stal artdecový vzor. V druhé polovině 20. let byl populárním dekoračním prvkem překřížená ramínka.⁴²

Nezbytným doplňkem se také staly koupací čepice, ty nahradily turbany a čepce. Koupací čepice se zapínaly pod bradou, byly vyráběny z gumy, pogumovaného sametu nebo dyftýnu.⁴³

Oblíbenou kratochvílí 20. století se stal pobyt v přímořských letoviscích, nejslavnější v Evropě se stala Francouzská Riviéra. Do těchto letovisek se sjížděly bohaté a slavné osobnosti, které přivázely nejnovější módní trendy. Díky tomu se přímořská letoviska stala hlavním střediskem módy. Oblečení nošené během dovolené se stalo důležitou součástí pobytu. Oblíbená byla různá lehká plážová pyžama, volné topy, široké plátěné kalhoty, různé přehozy, kimona a župany, do kterých se dámy převlékaly po vykoupaní.⁴⁴

Co se týče pánských plavek, tak ty byly podobné plavkám dámským. Jednalo se o koupací oděv, který byl v celku, s ramínky přes ramena. Většinou byly v jednobarevném provedení nebo se širokými příčnými pruhy.⁴⁵

⁴² Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

⁴³ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-149-6.

⁴⁴ Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

⁴⁵ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-149-6.

Obr. 3 Plavky 20. století (weather.com)

3.3 Éra dvojdílných plavek

Na začátku 30. let chtěly ženy více cvičit, k čemuž byly i nabádány, avšak musely cvičit ženským způsobem, do čehož spadalo i plavání. Při trávení času u vody se začaly ženy také věnovat opalování. S tím přichází móda plavek bez zad, se zabudovanou podprsenkou.

30. léta přinesla revoluci i v materiálech. Byla vynalezena příze jménem Lastex, tento nový druh materiálu držel tvar jak ve vodě, tak po vyjití z ní. K Lastexu se přidávala lesklá vlákna, díky čemuž se mohly vyrábět plavky ve více dezénech a barvách.⁴⁶ Avšak vůdčím materiálem zůstávala stále vlna.

Vlivem hospodářské krizi došlo k větší oblibě a spotřebě plavek. Krize zapříčinila, že lidé bez práce trávili více času na plážích, u moře či v kinech, kde se prostřednictvím stříbrného plátna seznamovali s novými trendy. Plavky umožnily filmovému průmyslu obejít Haysův kodex, který ustanovoval předpisy cenzury v americké filmové distribuci a produkci. Producenti začali vyměňovat spodní prádlo za plavky, čímž dostali do filmu více nahoty. Výrobci plavek tak uzavírali smlouvy s herečkami, které ve filmech propagovaly nové materiály, střihy vylepšující postavu a pestré dezény jednotlivých značek. Díky filmovému průmyslu vzniklo také rozdělení velikosti podprsenek používané dodnes, a to na velikosti A, B, C, a D se kterým přišla v roce 1935 společnost Warner Brothers. U plavek se nerozlišovala jen velikost

⁴⁶ Historie dámských plavek. *Vlasta* [online]. 2022, 9. 8. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.vlasta.cz/clanek/historie-damskych-plavek-20220728.html>

košíčků, ale i střih, aby bylo lépe docíleno, že plavky zdůrazní přednosti dotyčné a zakryjí její nedostatky.⁴⁷

Ve 2. polovině 30. let se začaly vyrábět kvůli válečným konfliktům dvoudílné plavky, bylo nezbytné snížit spotřebu textilie, a to i při výrobě plavek. Jediná možná část, kde se dal materiál ubrat, byl v pase, pupík musel zůstat zahalený, nohavičky končily na stehnech.⁴⁸

Obr. 4: plavky ze 30. let (g.cz)

Známostou značkou tohoto období byla firma později známá pod jménem Cole of California. Firma původně vyráběla pletené ponožky a spodní prádlo, později však na popud syna majitelů Freda Cole, který byl hvězdou němých filmů, začali vyrábět pletené plavky. Poté co se Fred vložil do chodu firmy, najali známou návrhářku Margit Fellegiovou. Využívali luxusní materiály, které byly pro válečný průmysl bezcenný, jako samet, zbytky padákového hedvábí, které Margit doplňovala o štrasové kameny. Společně vynalezly metodu kombinující elastické gumy, například Matlex s textiliemi, čímž dosáhli nabíraného efektu. Na začátku 40. let pak přišla se šněrováním na boku,

⁴⁷ MALCHÁRKOVÁ, Lýdie. Historie plavek aneb Od županů k bikinám. *Čas jen pro mě* [online]. 2022, 3. 6. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://casjenprome.cz/rubrika/inspire/retro/historie-plavek-aneb-od-zupanu-k-bikinam/>

⁴⁸ Historie plavek – jak ubývalo a přibývalo materiálu?. *Ekapo* [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://ekapo.cz/magazin/historie-plavek-jak-ubyvalo-a-pribyvalo-materialu#:~:text=Zrozen%C3%AD%20plavek%20jako%20sv%C3%A9bytn%C3%A9ho%20typu,ker%C3%BDch%20plavkyn%C4%9B%20p%C5%99i%C5%A1ly%20o%20%C5%BEivot.>

které mělo podobný efekt jako korzet, z tohoto důvodu se jim přezdívalo omdlévací plavky.⁴⁹

Obr. 5: *Plavky firmy Cole of California (Kniha - Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník)*

3.4 Redukce materiálu

40. léta se nesla v duchu propagace ženské postavy. Pin-up modelky pózovaly v plavkách ve filmech i v reklamách, aby povzbudily vojáky bojující ve válce. Střihy začínaly být čím odvažnější, návrháři hledali inspiraci v ryze dámských částech oděvu, jako je korzet a podvazkový pás. Docházelo k různým experimentům s průstřihy, veškerá dekorace z boků jako kanýrky, opasky a sukýnky, které měly primární účel zahalovat ženské boky, byly odstraněny. Velkou inspirací se stalo zavinování. Vyhledávaným tvarem výstřihu se stal výstřih srdcový.⁵⁰ Používali se jak pružné syntetické materiály, tak bavlna, někdy se objevovaly i plavky ušité z netradičních materiálů do vody ne příliš vhodných, ale ideálních na pláž, například ručníkovina. Dvojdílné textilní plavky byly vyztuženy vycpávkami, aby podpořily poprsí, na spodním díle pak používali žabičkování a gumičkování, které pomáhalo dosáhnout, alespoň částečné elasticity. Díky ještě nedokonalým materiálům se rozlišovalo mezi plavkami a opalovačkami či plážovým oblečením, do kterého se žena převlékla poté,

⁴⁹ Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

⁵⁰ Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

co si namočila plavky. Mezi dezény se velké oblibě těšily barevné a pestré vzory inspirované Havají.⁵¹

V roce 1946 přišel největší zlom v historii plavek a to bikiny. S těmito přelomovými plavkami přišli nezávisle na sobě návrhář Jacques Heim a inženýr Louis Réard. Jacques Heim vymyslel dvojdílné plavky, u kterých byl horní díl podobný podprsence a spodní díl podobný dnešním kalhotkám, který však stále zakrýval pupík. Návrhář svůj průlomový módní vynález představil ve francouzském Cannes, kde si zaplatil letadlo a nad plážemi je propagoval jako „*Nejmenší plavky na světě*“. Svůj název získaly podle atolu v Tichém oceánu – Bikiny. O tři týdny později přišel Louis Réard inženýr, který vedl v Paříži matčin butik s plavkami „*Ještě menšími než nejmenšími plavky na světě*“.⁵² Jednalo se o plavky sestavené pouze ze čtyř trojúhelníků spojených šňůrkami. Spodní díl měl snížený pas a odhaloval pupík. Plavky své popularitě dostály až na začátku 50. let, kdy se v nich Bridget Bardot objevila na stříbrném plátně a v reklamách a těší se jí dodnes.⁵³

Obr. 6: *bikiny Jacques Heima (foambeachwear.com)*

Obr. 7: *Bikiny Louise Réarda (foambeachwear.com)*

⁵¹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-149-6.

⁵² Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

⁵³ Historie dámských plavek. *Vlasta* [online]. 2022, 9. 8. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.vlasta.cz/clanek/historie-damskych-plavek-20220728.html>

Ve 40. letech se již rozdělovaly plavky pro ženy a pro muže. Mužský koupací oděv se měnil z jednodílných plavek na různé délky šortek. Během let se proměňovala délka jejich nohaviček a jejich přiléhavost.

50. léta zůstávala ve znamení ženskosti. Žádoucí bylo vytvoření lichotivé siluety přesýpacích hodin. Do podprsenek se používaly kostice a vycpávky pro zvýraznění poprsí. Střihy byly šité elegantně, inspirované Diorem. Délka nohaviček zůstala do půli stehen. I přes módu cudných plavek se však zvyšovala popularita bikin, ty byly brány jako plavky pro mladé.

Vyhledávanými dezény se staly zvířecí vzory a různé psychedelické tisky, dozdobené zlatými kruhy. Důležitým doplňkem byla koupací čepice z gumy.⁵⁴

V druhé polovině 50. let se začal objevovat nově vyvinutý materiál nylon⁵⁵ a na konci desetiletí elastické vlákno Lycra. Díky těmto materiálům se plavky staly pružnými, poddajnými a přiléhavými.⁵⁶

Ve druhé polovině 20. století docházelo k rozvoji plaveckých úborů v závislosti na životním stylu. Začala se krátit pracovní doba, lidé tak získali více volného času, na základě toho se rozvíjel turismus a cestování. Najednou získali i více času na odpolední relaxaci u vody, v souvislosti s tím se poptávka po plavkách rok od roku zvyšovala. Postupně se začaly vyrábět plavky přímo specializované na určité aktivity, ať už šlo o střih anebo materiál, například sportovní či určené přímo na opalování nebo korzování po plážích.⁵⁷

⁵⁴ Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

⁵⁵ Historie dámských plavek. *Vlasta* [online]. 2022, 9. 8. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.vlasta.cz/clanek/historie-damskych-plavek-20220728.html>

⁵⁶ MALCHÁRKOVÁ, Lýdie. Historie plavek aneb Od županů k bikinám. *Čas jen pro mě* [online]. 2022, 3. 6. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://casjenprome.cz/rubrika/inspirace/retro/historie-plavek-aneb-od-zupanu-k-bikinam/>

⁵⁷ MALCHÁRKOVÁ, Lýdie. Historie plavek aneb Od županů k bikinám. *Čas jen pro mě* [online]. 2022, 3. 6. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://casjenprome.cz/rubrika/inspirace/retro/historie-plavek-aneb-od-zupanu-k-bikinam/>

60. léta přinesla levnější a odolnější materiály z nylonu vhodné právě pro šití plavek, jako například bri-nylon. Jejich častou nevýhodou však byla pevnost materiálu⁵⁸. V roce 1964 přišla značka Wonderbra s průlomovým řešením dámské plavkové podprsenky. Jednalo se o hluboce střiženou push-up podprsenku. Ženy si mohly vybrat z různých tloušťek vycpávek, které bylo možno z podprsenky vyjmout. Jejich modely obsahovaly i variabilní ramínka, která bylo možno utáhnout, povolit nebo i sundat.⁵⁹ Střih kalhotek sahal v pase po pupík, nohavičky již byly odstraněny.

V roce 1968 přichází Rudi Gernreich s ještě minimalističtějším střihem, než byly bikiny, takzvanými monokinami. Jednalo se o jednodílné plavky, které měly jen úzký spodní díl s vysokým pasem, od něhož vedla úzká ramínka někdy zkřížená mezi prsy, vedená dozadu přes ramena, kde se připínaly ke spodnímu dílu. Domníval se, že čím dál tím více žen bude upřednostňovat opalování bez podprsenky, bohužel k tomu nedošlo. Tyto plavky si odhodlala vzít jen hrstka odvážných. V dnešní době se název monokiny používá pro plavky s odvážným střihem.⁶⁰

U mužských plavek se kromě šortek objevily i výstřední adamky. Jednalo se o velmi skromně střižené trenýrky z plátna bez podšívky, které se zapínaly na bocích pomocí knoflíčků. Tento druh plavek natolik pobuřoval společnost, že byl na některých plovárnách a plážích zakázán.⁶¹

⁵⁸ Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

⁵⁹ MALCHÁRKOVÁ, Lýdie. Historie plavek aneb Od županů k bikinám. *Čas jen pro mě* [online]. 2022, 3. 6. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://casjenprome.cz/rubrika/inspirace/retro/historie-plavek-aneb-od-zupanu-k-bikinam/>

⁶⁰ Historie plavek – jak ubývalo a přibývalo materiálu?. *Ekapo* [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://ekapo.cz/magazin/historie-plavek-jak-ubyvalo-a-pribyvalo-materialu#:~:text=Zrozen%C3%AD%20plavek%20jako%20sv%C3%A9bytn%C3%A9ho%20typu,ker%C3%BDch%20plavkyn%C4%9B%20p%C5%99i%C5%A1ly%20o%20%C5%BEivot.>

⁶¹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-149-6.

70. léta se nesla ve znamení výrazných barevných kombinací. Návrháři si troufli vytvořit odvážné odhalující modely, k čemuž jim dopomáhaly nové materiály, které dokázaly vytvořit přirozenější ženskou siluetu.

V 80. letech přišlo do módy vypracované a zpevněné tělo, které chtěla každá žena ukázat. Na tento trend reagovali i návrháři, vytvářeli střihy s různými průstřihy, ve kterých postava vynikla. Populárními barvami se staly bílá a černá.⁶²

Konec 20. století se nesl ve znamení volnosti střihů a barevných kombinací, které přetrvaly do současnosti. Ženy dnes mohou vybírat z nesčetného množství materiálů, střihů, barevných kombinací či vzorů. Většina z nich se za uplynulých 100 let již objevila, zanikla a znovu se vrátila. Dnešní společnost má tu výhodu, že není ve většině kultur omezena na určitý střih a ženy mohou vybírat z jednodílných či dvojdílných plavek inspirovaných 20. lety s různými volánky a sukničkami, nebo o desetiletí později, kdy zářily plavky bez zad s nejrůznějšími druhy ramínek i bez nich. Mohou vybírat z rozmanitých střihů kalhotek, ať už jde o výšku pasu nebo délku nohaviček, i z různých střihů podprsenek s vycpávkami, kosticemi do srdcovitého výstřihu oblíbeného v 50. letech nebo složené jen z textilních trojúhelníčku. Jde jen o to, ve kterém střihu se žena cítí nejkomfortněji, a který nejvíce lichotí jejich postavě.

⁶² Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

4 Autorská kolekce dezénů

Při tvorbě dezénů jsem si zprvu ujasnila, na jaký druh textilií vzor vytvářím. Druh textilie, její vlastnosti a kvalita mají velký vliv především na velikost a detail vzoru, ale také na velikost raportu. O tom všem jsem se přesvědčila v praxi při samotném tisku a následném šití plavek. Jako první inspirační zdroj pro mě byl jednoznačně motiv vody, lokalitou jsem chtěla zůstat v Čechách. Jako druhý inspirační zdroj jsem si vybrala motiv mapy, která od nepaměti souvisí s cestováním. Při spojení těchto dvou motivů, mi jasně vyplynulo zaměření na lázeňství v Čechách.

Zprvu jsem však v návrzích nepracovala jen s motivem lázeňských měst, ale i s prameny řek, samotnými toky řek, lomy, rybníky a ROH ubikacemi. Během procesu navrhování jsem ale došla k rozhodnutí, vyjmout z těchto základních motivů právě lázně.

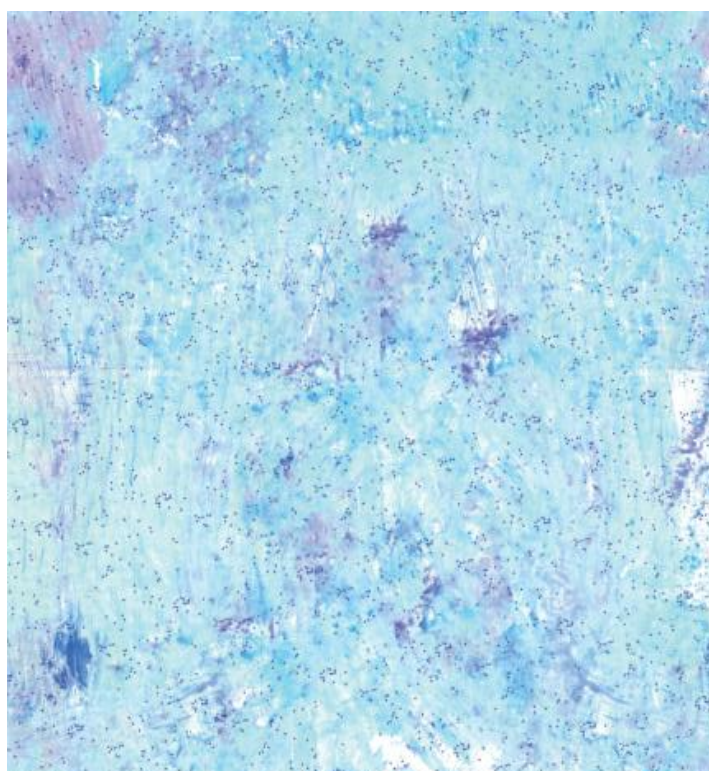
V prvních verzích návrhů jsem pracovala s velmi pestrou barevnou škálou, která v návrzích figurovala jako jednoduše plocha. Tento přístup však nedostatečně vystihoval lázeňství. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla nahradit pestré barvy za monotónnější odstíny modré až fialové a jednoduše plochy jsem nahradila akvarelovými podklady. Motiv mapy je zastoupen jak v námětech, tak ve striktní geometričnosti počítačové grafiky. Zpracované prvky map pak korespondují s motivem lázeňství.

4.1 Tvorba dezénů

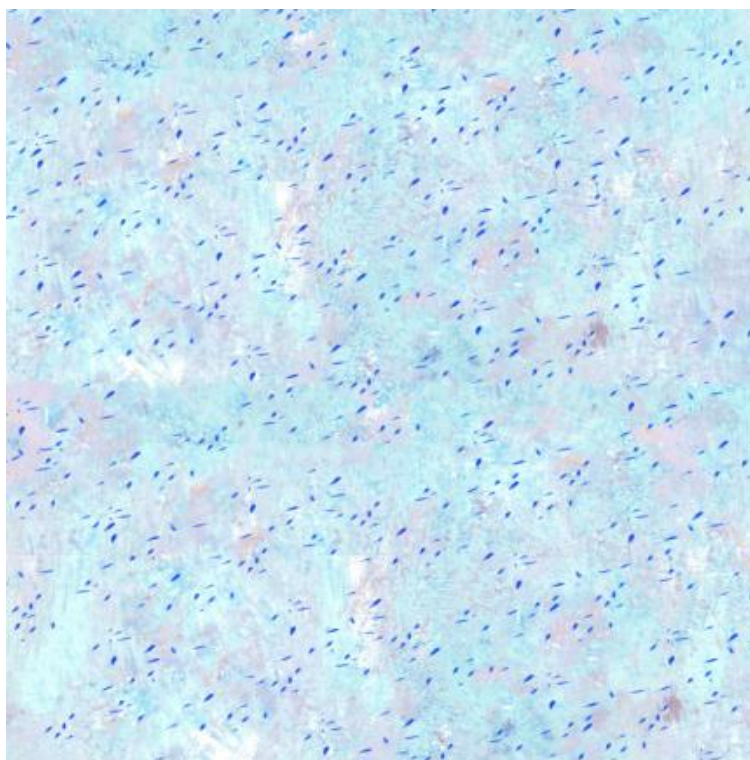
Jak už bylo zmíněno, dezény jsou ve většině případů složeny z akvarelového pozadí a grafického vzoru. Akvarelové podklady jsem si zprvu namalovala na velké papírové archy. K pomalování jsem využila nejen široké štětce, ale i kapátko, do kterého jsem nabírala obarvenou vodu, kterou jsem rozfoukávala brčkem, nebo jen nechala skapat na podklad. Tiskla jsem na papír zmuchlanou plastovou folii, bublinkovou folii a polystyrenem. Archy jsem poté nastříhala na formáty A4 a naskenovala. Takto připravené podklady jsem pak zpracovala na počítači a následně spojila dohromady. V některých případech jsem použila jen část archu nebo jsem z dílů udělala zcela nové kompozice. Ty jsem často i různě přebarvovala a vrstvila na sebe v programu Photoshop. Na hotové podklady jsem pak kladla vytvořené vzory. Ty jsem tvořila v programu Ilustrátor a následně kompletovala s pozadím v programu

Photoshop. Mým cílem bylo dosáhnout kontrastu mezi akvarelovým pozadím a grafickou přesností.

Z nepřehledného množství dezénů jsem vytvořila dvě kolekce. Jednu více do fialové barvy a druhou do modré. Konečná kolekce je laděna do modré barvy a obsahuje 6 různých dezénů, ty jsem skládala na základě pozic lázní na mapě. V dezénu s tečkami každá tečka zastupuje jedno lázeňské město. Tento typ dezénů jsem tvořila tak, že jsem vyhledala v mapách pozice jednotlivých měst a na jejich místo jsem vložila puntík. Následně jsem toto uskupení teček opakovala v raportu.

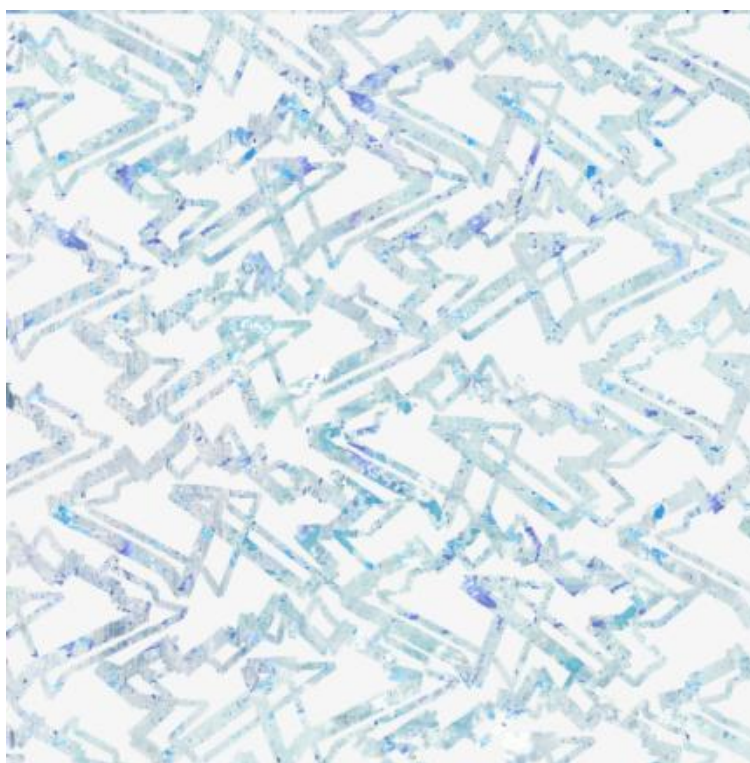

Obr. 8: *Dezén číslo 1 - modré počítačovou grafikou tvořené tečky na světle modrém akvarelovém poli.*

Obr. 9: Dezén číslo 2 – *tmavě modré akvarelové skvrnky na světle modrém akvarelovém poli.*

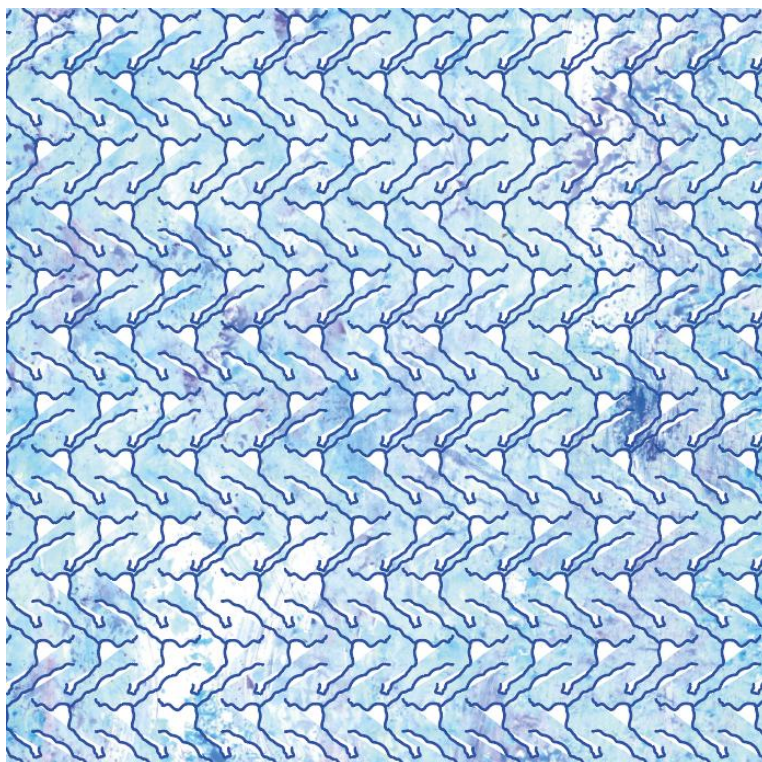
Stejný námět se vyskytuje i v jiných dezénech, jen tentokrát v podobě spojených bodů na místě lázeňských měst.

Obr. 10: Dezén číslo 3 – *bílý graficky tvořený podklad s akvarelovým vzorem.*

Tento dezén jsem vytvořila tím způsobem, že jsem do programu Photoshop vložila první vrstvu akvarelového podkladu, na tu jsem vložila druhou vrstvu graficky vytvořeného dezén se spojenými městy, (v tomto případě byl jak podklad, tak dezén vytvořený počítačovou grafikou). Poté odstranila pomocí nástroje kouzelná hůlka z druhé vrstvy motiv spojených měst a tím jsem dosáhla toho, že motiv měst získal akvarelový vzhled.

Motiv trojúhelníků vychází z mapové podoby populárního lázeňského trojúhelníku Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně. Když byste jeli z jednoho města do druhého a následně do třetího pojedete přesně po tomto tvaru cest.

Obr. 11: Dezén číslo 4 – modré akvarelové pole s trojúhelníkovým motivem v tmavě modré a bílé barvě.

Obr. 12: Dezén číslo 5 – katastrální mapa Karlových Varů s akvarelovými plochami.

Následující dezén vychází z velmi podrobné práce s mapou. Zprvu jsem pracovala se všemi katastrálními mapami měst lázeňského trojúhelníku, avšak poté jsem vybrala pouze Karlovy Vary, které vynikají jak svou popularitou, tak se mi mapa zdála nejestetičtější. U vybrané katastrální mapy jsem přeměnila některé parcely na duhová jezírka.

Zbytek vzorů vychází pouze z akvarelových kompozic upravených v programu Photoshop. K jejich tvorbě jsem využívala obtiskování nejrůznějších materiálů.

Obr. 13: Dezén číslo 6 – *světle modrá akvarelová kompozice*

Ze šesti motivů jsem vybrala dezén s akvarelovým podkladem doplněný o grafické tečky, které znázorňují jednotlivá lázeňská města dezén číslo 1. Tento motiv je použit na výsledných plavkách. Další dezén vybraný k realizaci, je akvarelem podbarvená katastrální mapa Karlových Varů, dezén číslo 5, který byl použit na ušitý pléd. Oba druhy výrobků jsou ušity z plavkoviny.

4.2 Tisk

Plavkovinu jsem si nechala potisknout sublimačním tiskem firmou Nord Service v Opavě. Celkem jsem nechala natisknout 3 m textilie, z toho bylo půl metru potřeba na navedení textilie do stroje. Původně jsem vybrala dezén číslo 2, který bohužel nebylo možné použít. Při zkušebním tisku se ukázalo nevhodné rozlišení akvarelových teček, které byly ve výsledku rozostřené, proto jsem jej nahradila dezénem s grafickými tečkami, které již byly ostré.

Při sublimačním tisku se nejprve natiskne motiv na inkoustové tiskárně použitím sublimačního inkoustu na přenosový papír, ze kterého se následně přenesou na textilií, za pomoci hydraulického lisu vyhřátého na 200 stupňů. Barva se působením páry přenesou do materiálu. Důležité však je, aby textilie měla bílou barvu, protože v tomto druhu tisku se nepoužívá bílá barva. A dále, aby ve složení materiálu bylo minimálně 80 % polyesteru, jinak se textilie nepotiskne. Sublimační tisk se nevyužívá jen na potisk

umělých materiálů vhodných třeba na dresy, ale i na hrnky, sklo, podložky pod myš nebo puzzle, které obsahují speciální sublimační vrstvu.

4.3 Střih

Potištěnou textilií jsem následně odnesla ke švadleně, která mi ušila multifunkční pléd a plavky dle mého střihu. Plavky byly ušity ve třech variantách. První minimalistické zcela bílé, určené především k plédu. Druhé potištěné kombinované s bílými prvky. Přední část je ušita z potištěné plavkoviny a zadní část s převazem pak z materiálu zcela bílého. Potištěná textilie je pak použita i v rubové části úvazu. Poslední plavky jsou celé ušity z potištěné textilie. Všechny plavky jsou podšité bílou, elastickou, síťovanou podšívkou.

Střih plavek je inspirován bederními rouškami, které byly používány jako jedny z prvních plavek, a také monokinami, výstředními plavkami módního návrháře Rudia Gernreicha. Střih plavek je stejně jako plážový oděv 40. let minulého století inspirován zavínáním. Jedná se o jednodílné plavky, které se zaváží za krkem, poté se protáhnou mezi nohama a uvážou okolo pasu. Díky prvotnímu prototypu plavek jsme zjistili, že je nezbytné přidat okolo pasu pruh z plavkoviny, který podrží celý sed kalhotek. Tento pruh se přetáhne přes hlavu a umístí do oblasti pasu. V konečném vzhledu však není viditelný, protože je převázán spodním dílem. Jedná se poněkud o výstřední střih, avšak velmi přizpůsobivý různým typům postavy.

Obr. 14: Z vrchu: střih na zadní část s převazem, pásek kolem beder, přední část plavek

Multifunkční pléd je ušit také z plavkoviny. Z jedné strany je použita potištěná plavkovina s dezénem podmalované katastrální mapy a ze strany druhé je aplikována čistá bílá plavkovina. Pléd má rozměr 1,5 m x 1 m. Pléd lze zavinout okolo těla nejrůznějšími způsoby, díky ramínkům na kratších stranách plédu ho lze také využít jako zavinovací šaty. Lze také využít jako deka na opalování.

Sice jsem si nechávala pléd i plavky šít švadlenou, byla jsem však přítomna u procesu šití. V první řadě bylo důležité správně nastříhat jednotlivé kusy stříhu, protože jsem vytvořila vzor, u kterého je zapotřebí hlídat správný směr vzoru (s výjimkou bílých částí plavek). Kromě toho jsme hlídali i výsledný akvarelový vzor plavek, aby se barevné skvrny po ušití nenacházely na nepatřičných místech těla. Tyto faktory byly sice menším ztížením, ale ne překážkou. Při stříhání a celkové práci s textilií byl jasný rozdíl mezi kvalitou bílé a potištěné plavkoviny, protože jsem každou textilií kvůli nedostatku materiálu kupovala v jiném obchodě.

Po nastříhání jednotlivých částí stříhu se vytvořily na všech vrstvách záševky, které se pečlivě začistily. Poté se plavky podložily síťovinou a konce pro uzavazování kolem krku a kolem pasu se podložily plavkovinou. Obě dvě části se k sobě přišily lícem na líc rovným stehem a následně začistili pomocí overlocku. Přední a zadní části se k sobě přišpendlily a sešily. Dále se na okraje, kde bylo zapotřebí, našila surová guma pomocí rovného šití. Okraje se začistily na overlocku. Plavky se obrátily, aby byl líc na vrchní části plavek a pečlivě se přežehlily. Pak už se jen celé prošily cikcak stehem.

K šití plavek bylo velmi důležité přistupovat pečlivě a celou dobu jednotlivé komponenty kontrolovat, a to jak jejich návaznost, tak správnost ušití. Tyto plavky jsou šité na zakázku, proto mohou být ušité jiným způsobem než plavky z obchodních sítí.

Pléd se šil tím způsobem, že se k sobě přišila lícová strana jednobarevné bílé plavkoviny a potištěná strana plavkoviny. Mezi tyto vrstvy se ještě vložila gumička obšitá plavkovinou. Následně se celý pléd otočil rubem dovnitř a již jen vyžehlil a obšil cikcak stehem.

4.4 Realizace

Obr. 15: *potištěné plavky zepředu*

Obr. 16: *potištěné plavky zezadu*

Obr. 17: *potištěné plavky s bílým zadním dílem a úvazem*

Obr. 18: *bílé plavky a pléd potištěný katastrální mapou*

Obr. 19: *zavinutý bílý pléd přední část* **Obr. 20:** *zadní část* **Obr. 21:** *zavinutý pléd s katastrální mapou*

Závěr

Během procesu tvorby na mé bakalářské práci jsem se dozvěděla mnoho nových poznatků. Je až neuvěřitelné, kam až vás proces tvorby zavede. Během tvorby teoretické části jsem si rozšířila obzory jak o historii českého lázeňství o antice nebo historii a vývoji odívání.

Díky práci na praktické části jsem si rozšířila množství technik, které mohu použít při realizaci dezénů a o jejich vzájemné kombinaci. Díky spolupráci s firmou, která mi zajistila potisk plavkoviny jsem získala cenné zkušenosti s průmyslovou výrobou textilií. Spoluprací se švadlenou, která mi plavky ušila, jsem zas získala mnoho praktických zkušeností z oboru modelování oděvů a samotného šití. Všechny tyto poznatky a zkušenosti jsou pro mě velice cenné a věřím, že se pro mne stanou odrazovým můstkem k další tvorbě.

Bibliografie

NEŠPOROVÁ, Kristyna. Historie dovolené. *Vroomagazine* [online]. 2022, 20.8.2022, 1 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.vroomagazine.com/news/historie-dovolene>

SOKOL, Jan. Dovolená? Kde se vůbec vzala, kdo nám ji dovolil?. *Aktuálně.cz* [online]. 2011, 01.07.2011 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://nazory.aktualne.cz/komentare/dovolena-kde-se-vubec-vzala-kdo-nam-ji-dovolil/r~i:article:705837/>

ŠTEMBERK, Jan. *Kapitoly z dějin cestovního ruchu*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov ve spolupráci s katedrou společenských věd Vysoké školy obchodní v Praze, 2012. ISBN 978-80-7415-065-4.

Historie lázeňství. *Jedeme do lázní* [online]. Karlovy Vary: Sdružení lázeňských míst ČR, 2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://jedemedolazni.cz/dovolena-v-lazenskych-mistech/historie-lazenstvi.html#:~:text=L%C3%A1ze%C5%8stv%C3%AD%20m%C3%A1%20na%20%C3%BAzem%C3%AD%20dne%C5%A1n%C3%ADho,pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20stalet%C3%AD%20vznikala%20l%C3%A1ze%C5%8sk%C3%A1%20m%C4%9Bsta>

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Intimní historie: od antiky po baroko*. Vydání třetí. Brno: MOBA, 2019, s. 45-75. ISBN 978-80-243-9103-8.

BUDINSKÁ, Jitka a Petra ZERJATKE. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006, 164 s. : il. (převážně barev.), mapy, portréty, faksim. ISBN 80-85321-43-2.

ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos Books, 2014. Slavné stavby. ISBN 978-80-87073-73-5

Historie lázeňství v českých zemích. *Láznětour.cz* [online]. LázněTour.cz, 2017 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.laznetour.cz/zajimavosti/15-historie-lazenstvi-v-ceskych-zemich/>

PŘEROVSKÝ, Karel. *Československé lázně*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1957.

SONNKOVÁ, Pavlína. *Lázeňský cestovní ruch a wellnes*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2017. ISBN 978-80-7510-253-9.

Historie plavek – jak ubývalo a přibývalo materiálu?. *Ekapo* [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://ekapo.cz/magazin/historie-plavek-jak-ubyvalo-a-pribyvalo-materialu#:~:text=Zrozen%C3%AD%20plavek%20jako%20sv%C3%A9bytn%C3%A9ho%20typu,kter%C3%BDch%20plavkyn%C4%9B%20p%C5%99i%C5%A1ly%20o%20%C5%BEivot.>

Historie dámských plavek. *Vlasta* [online]. 2022, 9. 8. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.vlasta.cz/clanek/historie-damskych-plavek-20220728.html>

Plavky Krásná na pláži. In: ALBRECHTSEN, Nicky. *Móda 20. století: nadčasová retro pro váš šatník*. Londýn: Thames & Hudson, 2014, s. 230-239. ISBN 978-80-242-4907-0.

THROUGH THE DECADES. *JANTZEN* [online]. United States: JANTZEN [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://jantzen.com/pages/through-the-decades>

KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-149-6.

NAVRÁTILOVÁ, Jarmila. UNIVERZITA KARLOVA. *Vývoj odívání v pravěku a starověku*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2022, 621 stran : ilustrace ; 21 x 30 cm. ISBN 978-80-246-4563-6.

MALCHÁRKOVÁ, Lýdie. Historie plavek aneb Od županů k bikinám. *Čas jen pro mě* [online]. 2022, 3. 6. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://casjenpro.me.cz/rubrika/inspirace/retro/historie-plavek-aneb-od-zupanu-k-bikinam/>

JONAS, Sylvia. *Móda v proměnách času: lexikon : značky, návrháři, oblečení*. Čestlice: Rebo, 2008. ISBN 978-80-7234-857-2.